

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Társadalomtudományi Kar

ALAPKÉPZÉS

A Krisna-tudatban nevelt gyerekek szocializációja

Magyarországon

Konzulens:

Papp Richárd

Készítette:

Röser Éva Adél
JPWUBJ
szociológia szak

2014. április

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. fejezet: A Krisna-tudat története, tanításai és a hitélet	6
2. fejezet: A mára felnőtt Krisna-tudatúként nevelt első generáció tagjai.....	9
2.1. alfejezet: Gyermek- és iskoláskor	12
2.2. alfejezet: A vallástól való eltávolodás	16
2.3. alfejezet: A Krisna-tudatú nevelés hatása felnőtt szemmel	20
2.4. alfejezet: A vallás gyakorlása felnőttként	22
2.5. alfejezet: Az interjúk összegzése	27
3. fejezet: A budapesti gulukula és diákjai.....	29
Összefoglalás.....	34
Irodalomjegyzék.....	36

Bevezetés

A rendszerváltás óta Magyarországon is megjelent új vallási mozgalmakat közösségi jelleg és olyan normatív vallási elvek jellemzik, amelyeket híveik önszántukból gyakorolnak. Az eltelt huszonöt év alatt azonban ezen vallásos mozgalmak tagjai kiegészültek a hívők gyermekeivel, akik nem maguktól, hanem szüleik által kerültek kapcsolatba a vallással. Az új vallási mozgalmak vizsgálatának keretében 2013 októberében jártam először a magyarországi Krisna-tudatú hívők budapesti központjában, a csillaghegyi Hare Krisna Templomban. A vasárnapi tanítás szemlélése közben észrevettem óvodás- és iskoláskorú gyerekeket is, akik legalább olyan mély átéléssel hallgatták a leckét, majd lelkesen énekeltek és táncoltak a kirtan¹ alatt, mint a szüleik, vagy más bhakták² A színes szoknyákba vagy dhótikba³ öltöztetett kislányok és kisfiúk láttán elgondolkodtam: vajon hogyan nevelkednek? Gyermekkoruk mennyiben más, mint a nem Krisna-tudatú hívők gyermekeié? Ekkor fogalmazódott meg bennem, hogy szakdolgozatomban Krisna-tudatban nevelt gyerekek szocializációját fogom kutatni.

A Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közösségével, a Krisna-tudattal, filozófiájukkal és életvitelükkel több tudományos írás foglalkozott, de a gyerekek neveléséről, iskoláztatásáról eddig nem született átfogó kutatás. Ugyanakkor Kamarás István kilencvenes évek végén íródott, magyarországi Krisna-hívőket bemutató könyvének az oktatással foglalkozó alfejezetéből kiderült, hogy az akkori hívők nagy része nem szívesen taníttatta volna megszületett, vagy leendő gyerekét állami iskolában. Ugyanitt olvashatunk az akkor szerveződő gurukula⁴ terveiről és első lépéseiről. Kamarás egyik interjúalánya rámutatott a magyar Krisna-tudatú hívők körében még nem tapasztalt, jövőbeli lehetséges problémára:

„Világviszonylatban az a tapasztalat, hogy a gurukulát végző, a lázadás korában lévő tizenhat-tizenhét évesek nagy része úgy gondolja, hogy „én mégsem akarok így élni,

¹ kirtan: tradicionális indiai tánc, mely során a hívők együtt énekelnek és táncolnak.

² bhakta: Krisna-híve, aki a bhakti-yogát, a Krisna iránti odaadó szolgálatot gyakorolja.

³ dhóti: A Krisna-hívő férfiak által viselt tradicionális, nadrágszerű ruhadarab.

⁴ gurukula: a védikus oktatás iskolája

hanem mást is ki akarok próbálni". Mi a rossz dolog ellen lázadunk, ők meg épp a jó ellen, de nem tudunk mit csinálni, mert mindenkinek szabad akarata van. Ha elég fejlett bhakták a szülők, akkor megértik, hogy nincs értelme erőltetni a gyereket. Ilyenkor elindulnak a maguk útján, belekóstolnak ebbe-abba, és a többség visszajön. Felnevelni egy gyereket és Krisna-tudatban tartani, az a pszichológia magasiskolája..."
(Kamarás 1998: 272-279)

Később Farkas Judit a Krisna-tudatos gyermekirodalmat vizsgáló tanulmányában rávilágított arra, hogy a kétezres évek közepére a Krisna-hívő gyerekek kisebb része él elzártan Krisna-völgyben. Többségükre kettős szocializáció, úgynevezett „*bikulturális kisebbségi szocializációs modell*” érvényes: bár belenőnek a Krisna-tudatos kultúrába, a nagyvárosokban járnak állami iskolába vagy óvodába, így a magyar többségi társadalom kultúrájával is találkoznak. (Farkas 2006: 160-161)

A fent említett tanulmányokat továbbgondolva felmerült bennem a kérdés: hogyan alakult az első Krisna-tudatban, de nem Krisna-völgyben nevelt generáció sorsa az elmúlt huszonöt évben? Milyen hatással van rájuk e kettős szocializációs modell? Magyarországon is jellemző a tinédzserekre a Kamarás könyvében említett, világviszonylatban tapasztalt lázadás a Krisna-tudattal szemben?

Szakedolgozatom első felében bemutatom az ezen kérdéskörök mentén készült interjúimat, amelyeket a Budapesten vagy környékén élő, Krisna-tudatban nevelt, fiatal felnőttekkel készítettem. A vizsgált csoport kis létszámú és nehezen felkutatható, ezért mintavételi eljárásnak a hólabda módszert választottam (Babbie 2003: 206-207). Az első interjúalanyok elérhetőségét a Hare Krisna Templomban tett látogatásaim során kaptam meg az ott szolgáló bhaktáktól, majd a meginterjúvoltak is készséggel ajánlottak további Krisna-tudatban nevelt ismerősöket a kutatáshoz.

A Krisna-tudatban nevelt felnőttekkel készült interjúim után terepkutatást végeztem a nemrég megnyílt budapesti gulukulában, melynek során két teljes tanítási napot töltöttem el az iskolában, ahol a tanórákon való részvételen kívül a szünetekben lehetőségem nyílt beszélgetni a gyerekekkel és a tanárokkal is. A látogatások célja az alábbi kérdések megválaszolása volt: Milyen oktatás és nevelés zajlik egy budapesti védikus iskolában? Milyen hatással van a diákokra az, hogy gulukulába járnak, de a nagyvárosban élnek? A gulukula nélkül felnőtt elődeikhez hasonlóan kettős

szocializáció hat rájuk? Szakdolgozatom második felében tehát az iskolában szerzett megfigyeléseimet, tapasztalataimat ismertetem.

A 2013 októberétől 2014 márciusáig folytatott kutatás feldolgozásához és leírásához az interjúalanyok hozzájárulásával készített összesen mintegy négy és fél óra hosszú hangfelvétel-sorozat, valamint az iskolai terepkutatásom és a Hare Krisna Templomban tett látogatásaim során vezetett harminc füzetoldalny terepnapló volt segítségemre.

Szakdolgozatom célja a Krisna-hívóként nevelt gyerekek vallási és intézményes szocializációjának bemutatása a már felnőtt fiatalok visszaemlékezései és a mai gyerekek iskolai életébe való betekintés segítségével.

A dolgozat alapjául szolgáló két nagy kutatási szakasz ismertetése előtt az első fejezetben röviden bemutatom a Krisna-tudat hitéletét, tanításait és magyarországi történetét, amelyek ismerete megkönnyítheti az interjúk értelmezését, a Krisna-tudatú hívők és ezáltal az interjúalanyok mindennapi vallásgyakorlásának megértését.

1. fejezet: A Krisna-tudat története, tanításai és a hitélet

A Krisna-tudatról és annak magyarországi történetéről először a krisna.hu és a krinsavolgy.hu oldalakon olvastam, majd első látogatásom alkalmával a központban szolgáló, Mohana Dász vaisnava⁵ lelkésztől kapott rövid ismertető könyvből tájékoztam (Kérdések és válaszok a Krisna-tudatról 2008). Az oktatás és a gyermeknevelés megértése céljából az alábbi fejezetben röviden összefoglalva ismertetem a fent említett hivatkozásokból a Krisna-tudat történetét, intézményeit, majd tanításait és hitéletét.

A Krisna- illetve Visnu hit, vagyis a vaisnava tradíció a több ezer éves védikus irodalmon alapuló hinduizmus része. A vaisnavizmus egyistenhívő vallási irányzat, amelynek hívei Krisnát, az „Istenség Legfelsőbb Személyiségéeként” tisztelik. Hitük szerint a védikus írások mantráit, verseit Brahmá, az első teremtett félisten mondta ki először, majd az általa alapított tanítványi láncolaton keresztül gururól⁶ tanítványra szállt, és mintegy ötezer évvel ezelőtt Srila Vyasadeva jegyezte le és egészítette ki magyarázatokkal. A tanítványi láncolat egyik fő lelki tanítómestere Bhaktivédanta Szvámí Prabhupáda volt, aki a nyugati világban, elsőként az Egyesült Államokban kezdte el terjeszteni a Krisna-tudatot, majd 1966-ban megalapította a Krisna-tudat Nemzetközi Szervezetét (International Society for Krishna Consciousness, a továbbiakban ISKCON).

Prabhupáda egyik tanítványa, a Magyarországon született angliai lelkész, Sivaráma Szvámí segítségével a hetvenes évek végére a nagyobb magyar városokban is megjelentek Krisna-hívek, akiknek kezdeményezésére a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége (a továbbiakban: MKTHK) 1989-ben bejegyzett egyházzá vált.

Krisna-völgyben, a Balatontól 30 km-re fekvő 150 hektáros biofarmon 1993 óta élnek hívők, közösségük mára mintegy százötven főre bővült. Felszentelt templomuk átadásával egy évben, 1996-ban az oktatás is megkezdődött a krisna-völgyi Srí

⁵ vaisnava: Krisna vagy, Krisna bármely formájának hívője

⁶ guru: lelki tanítómester, aki kizárólag a szent írások szerint beszél és cselekszik

Prahláda Általános Iskolában, amelynek mai, 24 tanuló befogadására alkalmas épületét 2002-ben adták át.

A budapesti Krisna-hívők centruma, a Hare Krisna Oktatási és Kulturális Központ 2005-ben épült fel. Ennek közvetlen közelében található Hare Krisna Gyermekektatási Központ, ahová 2010 óta járhatnak a Krisna-tudatú óvodás és általános iskolás gyerekek. A felnőttképzés érdekében a MKTHK 2001-ben létrehozta a budapesti, vaisnava teológusokat és jógamestereket képző Bhaktivedanta Hittudományi Főiskolát, amely 2004 óta államilag elismert felsőfokú oktatási intézmény.

A magyarországi hívők kisebbik része, körülbelül háromszáz fő él Krisna-hívő központokban az ország területén: Krisna-völgyben, Budapesten, Egerben, Debrecenben, míg a világi hívő, gyülekezeti tagok számát húszezer főre becsülik.

A Krisna-tudat szerint a világnak két része van: a lelki világ, ahol a lelkek eredeti, lelki testükben vannak jelen, valamint az anyagi világ, amelyben fizikai testet öltenek. Az anyagi világ élőlényeiének lelke nem szűnik meg a test halálával, hanem folytatja létezését újabb és újabb testben, amíg a bhakti-yoga, vagyis az „*odaadó szolgálat*” gyakorlata által vissza nem tér a lelki világba Krisnához. A hívők célja, hogy az odaadó szolgálat révén többé ne kelljen részt venniük az ismétlődő születés és halál végtelen körforgásában. Az odaadó szolgálat leghatékonyabb módjai, és ezáltal a Krisna-hívők legfontosabb vallásos gyakorlatai az egyedül végzett mantra meditáció⁷, a Krisna neveit ismétlő közös éneklés, a táncolás, az otthon vagy templomban történő múrti⁸ imádat és a szent írások rendszeres tanulmányozása. Mindezek gyakorlásához a hívők kívánatosnak tartják a négy legfontosabb erkölcsi és szabályozó elv betartását: a húsevéstől, a kábító- és mámorítószerektől, a korlátatlan nemi élettől és a szerencsejátékoktól való tartózkodást.

A gyakorló Krisna-hívők avatást fogadhatnak el egy lelki tanítómestertől, ami által részesévé válnak a tanítványi láncolatnak, amely hitük szerint közvetítő közeg az

⁷ mantra meditáció: (vagy dzsapázás) Krisna neveinek ismétlése, amelyhez a hívők egy 108 golyóból álló imafüzért, dzsapa-láncot használnak, amit a dzsapa-zsákban tartanak. A zsákot a kezükön tartva, a 108 láncszemen haladva egyenként elmondják a mahá-mantrát, ezt nevezik „egy kör” dzsapázásnak.

⁸ múrti: Isten szobor formája, közvetlen képmása, közvetlen jelenléte egy adott helyen.

élőlények és Krisna között. Az avatás feltétele napi 16 kör dzsapázás és a négy erkölcsi elv betartása.

Az avatáskor a hívők úgynevezett lelki nevet kapnak tanítómesterüktől. A Krisna-tudatú hívők ezeken az avatott neveken szólítják egymást, kiegészítve férfiaknál a Dász, a nőknél pedig a Dévi Dászi, illetve Dászi szóval, amely arra utal, hogy az illető Krisna vagy az ő bhaktáinak a szolgája. A Krisna-tudatú gyermekek már avatásuk előtt kapnak egy lelki nevet, amelyen szüleik és a Krisna-tudatú közösség tagjai szólítják őket. Mindezeket figyelembe véve dolgozatomban én is az általam megkérdezettek „*lelki neveit*” használom.

A Krisna-tudat szerint a „*megfelelő tudatállapot*” kialakítását segíti a test és a tudat napi tisztántartása, valamint a tradicionális öltözet viselése. A Krisna-hívők a fesztiválok és ünnepek látogatása mellett kiemelten fontosnak tartják, hogy lelki gyakorlataikat és hétköznapi tevékenységeiket is bhakták társaságában végezzék, mivel hitük szerint a közösségi életben és egymás társaságában még hatékonyabban fejlődhetnek.

2. fejezet: A mára felnőtt Krisna-tudatúként nevelt első generáció tagjai

Kutatásom első felében főként arra kerestem választ, hogy az otthonról, a Krisna-tudatból hozott és a nagyvárosi intézményes közegből fakadó szocializáció és kultúra hogyan befolyásolja egy gyermek kis-, kamasz- és felnőttkorát, ezért a vizsgálódás során Budapesten vagy környékén élő fiatalokkal készítettem interjút.

Amint a bevezetésben már utaltam rá, az első Krisna-tudatban nevelt, mára felnőtt generáció meglehetősen kis létszámú és nehezen felkutatható: egy részük elzárta Krisna-völgyben él, sokan pedig külföldre költöztek. Vizsgálódásom során mindössze hat olyan Budapest környékén élő, Krisna-tudatban felnőtt fiatalot sikerült felkeresnem, aki strukturálatlan interjú során készséggel válaszolt gyermekkorával és a Krisna-hittel kapcsolatos kérdéseimre.

Dolgozatom első felének célja tehát nem az első Krisna-tudatban felnőtt generáció teljes körű elemzése, hanem az egyes interjúalanyokkal való beszélgetések alapján bemutatni: milyen hatással lehet egy ember gyermek- és felnőttkorára az, hogy Krisna tudatúként nevelték? Tinédzserként rájuk is jellemző volt a bevezetésben említett Krisna-tudattól való eltávolodás? Milyen hatással van mai életükre, hogy otthon és az iskolában más-más szocializáció érte őket?

A beszélgetések ismertetése előtt azonban bemutatom a kérdezettek a kutatás szempontjából releváns személyes adatait és családi hátterét, melyek ismerete megkönnyítheti az interjúk olvasását és értelmezését.

Az első és egyetlen női interjú alanyom, a 21 éves Katyayani középiskolás éveitől öt és fél évig lakott a Hare Krisna templomban. Krisna-hívő szülei egy ideje külön élnek, Katyayani ma Budapesten él édesanyjával, és a csillaghegyi Hare Krisna templomhoz közeli bhakták által vezetett fehérnemű üzletben dolgozik. Előző munkahelye egy szintén bhakták által vezetett vegetáriánus étterem volt. Katyayani három éve párkapcsolatban él, sok időt tölt Esztergomban, ahol párja lakik.

Második interjúm során a 24 éves Mukundával beszélgettem. Mukunda gimnáziumi éveitől egy nyarat töltött Indiában, ahol egy zárándoklaton vett részt. Az érettségi után angol és filozófia szakos hallgató is volt, azonban egyik képzést sem fejezte be.

Jelenleg a budapesti gulukulában dolgozik, ahol angolt tanít a gyerekeknek és tanítás után felügyel rájuk. Az interjú során megemlítette testvérét, a 22 éves Krsna Das-t, aki - miután felkerestem - készséggel válaszolt kérdéseimre.

Krsna Das az érettségi után egy évet töltött az indiai Mayapurban⁹, ahol egy bentlakásos Krisna-hívő iskolába járt. Itt kezdett a matematika iránt érdeklődni, majd hazatérése után jelentkezett matematika szakra, ahol most harmadéves hallgató. A testvérpár szülei elváltak gyerekeik alsó tagozatos korában, ezután mindketten Krisna-hívő édesanyjuk felügyelete alatt nevelkedtek, miközben a láthatási joggal rendelkező, egyébként nem vallásos édesapjukkal is rendszeresen találkoztak. A testvérpár - a többi kérdezettől eltérően - tanulmányai során nemcsak budapesti önkormányzati iskolákba járt, ugyanis a Krisna-völgyi gulukulában, a szentlőrinci általános iskolában elvégzett osztályok után egy budapesti gimnázium magántanulója, majd bejáró diákjai is voltak. Mukunda és Krsna Das egyetemi éveik alatt elköltöztek édesanyjuktól, jelenleg Óbudán élnek egy bhaktával közösen bérelt lakásban. Negyedikként Bhalaval készítettem interjút, aki 22 éves harmadéves biológus hallgató. Beszélgetésünk során fény derült arra, hogy Bhalának is van egy idősebb testvére, Mohan, aki 25 éves gazdaságtudományt hallgató egyetemista. Felkérésemre Mohan is készségesen válaszolt a gyerekkorával és a Krisna-tudattal kapcsolatos kérdéseimre. Bhala és Mohan szülei is elváltak, általános iskolás korukig a válása után Krisna-hívővé vált édesanyjuk nevelte őket, majd a gimnáziumi tanulmányai megkezdésekor Mohan, később pedig Bhala is úgy döntött, hogy nem hívő édesapjához költözik. Ma Bhala egyedül él, míg Mohan visszaköltözött édesanyjukhoz.

Az utolsó és egyben legidősebb interjúalanyom Hari, akinek szülei Magyarországon az elsők között kezdték el gyakorolni a Krisna-tudatot. Hari a beszélgetésünk idején 30 éves, jelenleg egy vegetáriánus ételkiszállító cég futaraként dolgozik, menyasszonyával azonban saját vegetáriánus étterem alapítását tervezik.

A kérdezettek szocializációjának megértéséhez fontosnak tartom összefoglalni családi hátterüket: Az interjúalanyok 1984 és 1992 között születtek, életkoruk tehát a kutatás

⁹ Majapur: A nyugat-bengáliai városban található komplexum az ISKCON nemzetközi központja, és a világ Krisna-tudatú hívőinek egyik legfontosabb zarándokhelye.

idején 21 és 30 év között van. Legtöbbjük születésétől Budapesten vagy környékén lakott, de Krsa Das és Mukunda csak gimnáziumi éveik alatt költöztek a fővárosba, a kutatás időpontjában tehát a kérdezettek mindegyike Budapesten vagy annak közelében él. A hat kérdezettből ötnek a szülei elváltak vagy külön élnek egymástól. A kérdezettek gyermekkori szocializációját a Krisna-tudat és az iskolai kultúra kettőssége jellemezte. Mindemellett a két testvérpár neveltetésének dualitását erősíti, hogy édesapjuk nem gyakorolta vallásukat és nem is vallotta az elveket, amelyben gyermekei felnőttek.

A következő alfejezetekben arra keresem a választ, hogy a fent említett szocializációs tényezők hogyan befolyásolták a kérdezettek gyermek- és kamaszkorát, illetve mai személyiségét.

2.1. alfejezet: Gyermek- és iskoláskor

Elsőként a Krisna-tudattal való találkozásukról kérdeztem interjúalanyaimat. Válaszuktól kiderült, hogy többségük édesanyja vagy édesapja már gyermeke csecsemőkorában Krisna-hívővé vált, így kiskorától magával vitte gyermekét a templomi alkalmakra és Krisna-tudattal kapcsolatos programokra. Visszaemlékezéseik alapján azt láthatjuk, hogy a kérdezettek Krisna-tudathoz való hozzáállása már kisgyerekként sem volt azonos. A legtöbb interjúalanyhoz hasonlóan Bhala így emlékszik vissza erre az időszakra:

„Kiskoromban eléggé lelkes voltam, szóval ez egy nagy buli igazság szerint (...) Tényleg olyan, hogy az ember bemegy egy nagy terembe, ott van rengeteg ember és mindenki ugyanazokat a mantrákat kántálja órákon keresztül és nagyon jó. Egy feldobó vagy hangulatos dolog akár gyerekként is ez a dolog.”

Hari viszont gyermekkorában kevésbé lelkesen viszonyult a valláshoz:

„Soha nem szerettem gyerekkoromban templomba menni, az nekem mindig egy ilyen kötelező program volt, hogy megyek, mert apámék krisnások. És akkor nekem volt egy ilyen óriási nagy fal, vagy gát, és megakadályozott abban, hogy gyerekként nyitott legyek ezekre a dolgokra. Mert pont minden más érdekelt, csak az nem, hogy templomba járjak, az nem annyira.”

Katyayani nemén kívül, a valláshoz való kapcsolódását tekintve is különbözik a többi kérdezettől, ugyanis ő az egyetlen, aki nem kisgyermekkorától gyakorolta a Krisna-tudatot. A vallással való találkozásáról a következőképpen számolt be:

„Nekem az apukám már '96-ban megismerte a Krisna-tudatot, mármint a hívőket, a farmot, ami még akkor ugye nem volt túl nagy, és akkor ő két évig gyakorolta úgy folyamatosan (...) az elveket, a szabályokat. De az anyukám nem volt túl lelkes, én meg akkor ráadásul még csak négy éves voltam, tehát nagyon úgy nem volt ez benne az életemben. Utána viszont apukám is valahogy eltért, tehát nem gyakorolta már, és akkor kimaradt 8 év így az életünkből. Akkor az az egy dolog maradt meg, hogy vegetáriánusok voltunk, de úgy a többi más, ilyen elv, meg akármilyen filozófia, az úgy nem szerepelt az életünkben. És akkor 2005-ben mentünk Krisna-völgybe, (...) akkor az

apukám már ismerte, tehát neki nem volt újdonság, de nekem mondjuk nagyon. És akkor ott már az anyukám is úgy kezdett rá hajlani, és tehát akkor együtt úgy elkezdték ezt úgy csinálni, úgy lassan, de nekem nagyon nem tetszett, tehát nem úgy volt azért, hogy pont szüleim által lettem volna. Mert ugye akkor voltam 13, és akkor az ember nagyon nyit a világ felé, és nekem nagyon furcsa volt, mert a szabályok azért ugye egy szempontból nagyon tudják korlátozni is az embert, hogyha nem úgy tekint, mint életcél, és akkor nekem nem volt szimpatikus, de amikor őket láttam, hogy hogyan tudnak ők változni akár a saját kapcsolatukban, vagy úgy bármi másban, akkor elkezdett érdekelni...”

Az interjúalanyok többsége már kisgyermekként részt vett a vallási gyakorlatokon, és általában lelkesedett a Krisna-tudat iránt. Ezzel szemben gyerekként Hari kevésbé volt nyitott a Krisna-hit felé, Katyayani pedig tizenévesen kezdte el gyakorolni a vallást.

Ebből következik a kérdés, hogy hogyan hatott a kérdezettek a tanárokból és osztálytársakból álló nem Krisna-tudatú környezet, ezért az általános és középiskolai élményeikről kérdeztem interjúalanyaimat.

Krsna Das az állami iskolai alsó tagozatra, a Krisna-völgyben töltött évekre és a gimnáziumi helyzetére a következőképp emlékszik vissza:

„Az általános iskola első és második osztályában még ilyen életre-halálra barátaim nem voltak, de úgy emlékszem normálisan elvegyültem a gyerekek között. A jobb tanulók között voltam, bár még akkor ez olyan sokat nem jelent, de úgy emlékeim szerint kijöttem mindenkivel, meg volt egy-két gyerek, akivel úgy jobban jóban voltam (...) Hát jó, persze akkor volt, hogy az iskolában nem eszek húst, meg persze a tanárnők tudták, hogy Krisna-hívő vagyok, de normálisan kezelték a dolgot, meg akkor úgy nem éreztem annyira elválasztó vonalnak. (...) Ezután a bátyámmal ott laktunk Krisna-völgyben nagymamámmal, és az ottani gurukulába jártunk (...), négyen voltunk: voltam én, bátyám, meg két másik lány (...). Akkor eléggé éreztem, hogy úgy általában magányosnak érzem magam, és mire gimnáziumba kerültem, a velem egykorúakkal eléggé nem volt semmi kapcsolat, meg akkor azért egy jó hat évig úgy eléggé sűrűn ebbe a Krisna-hívő környezetbe voltam beágyazva, és akkor az volt

egy ilyen nagyon nagy váltás, hogy annyi idő után megint elkezdni rendesen iskolába járni. És akkor éreztem, hogy így nagyon különbözök, meg elütök a többiektől.”

Krsna Das számára tehát az állami iskolába való beilleszkedés az első két tanévben nem okozott problémát, azonban a gulukulában, majd magántanulói státuszban töltött tanévek után a gimnáziumban osztálytársaitól eltérőnek látta magát.

A gimnáziumban öccséhez hasonlóan Mukunda is különbözőnek látta magát osztálytársaitól:

„Talán gimnáziumban volt az, hogy jobban össze kellett egyeztetni két világot, de, hát úgy nem nagyon egyeztettem össze, mert akkor úgy gondoltam, hogy Krisna-hívő vagyok. És akkor úgy jártam be a gimnáziumba, és akkor azt mondtam, hogy ők nem Krisna-hívők. Más vagyok, mint ők. Akkor az nyilván úgy befolyásolta a kapcsolatomat velük, de nem éreztem egy olyan dolgot, hogy most nekem hirtelen szintetizálnom kellene a Krisna-hívő meg a nem Krisna-hívő létet azért.”

Katyayani, Hari és Mohan az iskolás évekkkel kapcsolatban az őket ért csúfolódást, „cikizést” is megemlítik:

Katyayani: *„Azok az osztálytársaim, akik nem álltak annyira közel, azoknak úgy furcsa volt ez a hosszú szoknya, mert akkor ugye hosszú szoknyában jártam és azt úgy nem értették, meg úgy néha cikiztek, de nem volt belőle sosem problémám, de viszont középiskolában meg már volt. Hetedik végén, a nyári szünetre beköltöztem a templomba. Tehát akkor már nem laktam otthon a szüleimnél, hanem én innen csináltam meg a gimnáziumot és a második kerületbe jártam. És ott nagyon nehéz volt, mert ugye mindenki kezd felnőni és ott nagyon kritikusak voltak. Az az egy év nagyon rossz volt, szóval az úgy nehéz volt, mert tudod, minden, amit gyakoroltam eddig, vagy ami úgy a filozófiám volt, az ott bent teljesen az ellentéte. Mert az összes fiatal mindent csinál, amit én nem csináltam soha, és akkor az ott nagyon kitűnt. Tehát ott azt nem annyira fogadták el, az elején nagyon sok cikizés volt, de aztán nyilván elfogadták, de mindig kitűnő voltam.”*

Hari: *„Az embert tudod, csúfolják esetleg miatta, vagy más dolgok. Tehát a kinézetemen különösképpen nem látszott, de amúgy meg, ha szóba került, mindenki megkérdezte. Volt rá egy válasz, de hát nem veszik be az emberek azt, hogy*

*vegetarianizmus meg Krisna-tudat, meg lelki élet egyáltalán, meg mi az, hogy lélek?
Az emberek nagy többsége..., hát nem tudja elfogadni”*

*Mohan: „Kicsit különcnek éreztem magam, de nem biztos, hogy a Krisna-tudat miatt.
Hát látták, hogy ott van az a kis lófarokszerű nyúlvány ¹⁰ott hátul. Nekem az
természetes volt, hogy akkor azt hordom, de kicsit ciki volt, tehát ha kimentem abból
a közegből, akkor az egy kicsit ciki volt.”*

Az interjúkból jól látszik, hogy az általam kérdezettek saját bevallásuk szerint az általános iskolában, vagy később, a középiskolás évek során öltözködésük, hajviseletük és legfőképp a - kortársaik számára érthetetlen - „*lelki élet*” gyakorlásuk miatt kitűntek osztálytársaik közül, akik esetenként akár csúfolták is őket emiatt.

Felmerül a kérdés, hogy a fent olvasott élmények milyen hatással voltak a gyerekekre? A következő alfejezetben arra keresem a választ, hogy az általános és középiskolai évek során változott-e a Krisna-tudathoz való hozzáállásuk?

¹⁰ lófarokszerű nyúlvány, vagyis a sikh: a Krisna-hívő férfiak és fiúk fején hátul meghagyott hajtincs, mely az Isten vetett hitüket jelképezi.

2.2. alfejezet: A vallástól való eltávolodás

A beszélgetések során mindegyik megkérdezett beszámolt olyan időszakról az általános iskolai, középiskolai vagy egyetemi évek alatt, amikor eltávolodott a Krisna-tudattól. Hari és Katyayani számára ez ideiglenes állapot volt, ők később visszatértek a valláshoz. Az eltávolodás időszakáról Katyayani a következőképp emlékszik vissza:

„Volt egy időszak, ami nagyon nehéz volt. Amikor az az egy-másfél év letelt, akkor egy kicsit úgy megkattantam, és akkor nem tudtam csinálni. Akkor elkezdtem úgy öltözni, ahogy ők, eljártam bulizni, de sosem ittam, vagy nem volt ilyesmi dolog, de én próbáltam beilleszkedni abba a közegbe, de viszont itt a templomban meg már egészen nehéz volt, mert akkor inkább oda kezdtem el tartozni, - úgy éreztem - minthogy ezt csinálni. (...) Amikor minden nehezzé válik, akkor már semmit nem tudsz nyújtani és az nekem egy olyan időszak volt (...) Én akkor nem tudtam eldönteni, hogy ezt akarom-e egyáltalán. (...) Aztán, mikor már nagyon nehéz volt, akkor eldöntöttem, hogy nekem akkor is ez az életem, és hogy ebben mozgok.”

Katyayani tehát a gimnázium utolsó éveiben megpróbált beilleszkedni iskolai kortársai közé, azonban hamar rájött, hogy inkább a Krisna-tudat kultúrája és elvei szerint szeretne élni. Hari számára a Krisna-tudattól való eltávolodás és a vallás gyakorlásához való visszatérés egy hosszabb útkereső folyamat része volt, melyről így számolt be:

„Mondtam, hogy én minden leszek csak krisnás nem, az tuti. Úgyhogy az egyáltalán nem érdekelt, mert, hogy én meg a tömeg felé mentem inkább, ami úgy húzóerő volt, és nekem szimpatikus volt, inkább afelé mentem, és akkor az egy másik irány, nem a Krisna-tudat. Akkor nem a lelki életemen gondolkodik az ember, amikor éppen rájön, hogy fiatal és mennyi mindent meg akar csinálni... (...) Depressziós voltam, olyan, aki azt hiszi, hogy mások utálják, nem tudtam hová tenni se a világot, se az embereket, magamat se. Önbizalom hiánytól kezdve annyi komplexusom volt, meg mindenféle bajom. Hát valamiért ezt választottam magamnak, úgyhogy elkezdtem úgy kinyílni a világ felé, csak nem a megfelelő eszközökkel. Olyan dolgokat használtam, mint az alkohol meg a drogok. Ezek olyan dolgok, amik nagyon el tudják homályosítani az ember tudatát meg az elméjét és el tudják vinni egyfajta irányba. (...) És el tudtam

kezdeni olyan lenni, amilyen én vagyok, aztán utána már csak az kellett, hogy elhagyjam ezeket a dolgokat (...) És akkor apámék beszéltek a Magyarországi Krisna Tudatú Hívőknek a vezetőjével Sivaráma Szvámival(...). Ő azt tanácsolta, hogy menjek le Krisna-völgybe és akkor úgy rendben lesz. Így 2009-ben, 25 évesen lementem a farmra, és 2-3 hónapot lent töltöttem. Nekem az pont elég volt, egy csomó minden akkor átfordult, akkor elkezdtem egy csomó mindenben gondolkodni, amit előtte nem úgy gondoltam esetleg.”

Harit tehát kamaszkorában a Krisna-tudat helyett inkább a többségi társadalom kultúrája vonzotta, így eltávolodott a vallástól. Később depresszióját és komplexusait alkohollal és drogokkal próbálta legyőzni, azonban valódi segítséget a Krisna-völgyben töltött hónapok hoztak számára, amely után 25 évesen kezdte el ismét gyakorolni a vallást.

A megkérdezettek közül négyen, Bhala, Mohan, Mukunda és Krsna Das azonban a kutatás idején sem gyakorolják a Krisna-tudatot. Az eltávolodásuk történetét és vallással kapcsolatos gondolataikat az alábbiakban idézem:

Bhala: „Eléggé kettős élet volt, mert ugye apám elégé ateista volt és nem nagyon tisztelte anyámat. És emiatt a másik oldalról, tehát apám részéről pont, hogy így egy kicsit ellentétes nevelést kaptam, úgyhogy ez egy ilyen furcsa környezet volt. (...) Igazság szerint, egy olyan 14-15 éves korom körül már éreztem, hogy vannak ebben a Krisna-tudatban olyan buktatók, amikre én úgy gondoltam, hogy nem nagyon szeretnék ehhez csatlakozni, vagy emiatt kapcsolódni ehhez a valláshoz. És így saját döntésből is mondtam, hogy én ebből köszönöm szépen, nem kérek. És többek között emiatt is volt, hogy átköltöztem édesapámhoz. Hát meg egyébként is egy 15 éves kamaszgyerekeknek kell egy kis apakép meg ilyenek. Nagyon jóban voltunk apámmal és akkor mondtam, hogy jó, átköltözöm hozzá, úgyhogy ez volt így az ok igazából (...). Én alapvetően ateistának gondolom magam, eléggé az is vagyok, és az istenkérdést, azt ilyen fenntartással kezelem, talán ez a szép kifejezés. Nem hiszek Istenben alapvetően, nem gondolom, hogy létezik, vagy hát nyilván úgy létezik, hogy a társadalmi alap, vagy egy olyan rendszer, amin belül mondjuk egy államalapító szerep, vagy egy társadalmi szerepvállalás az mindenképpen létrejöhet a fogalom által, illetve az összes szent könyv és tanítás által, de én nem gondolom, hogy tényleg létezne egy

felsőbbrendű lény, aki irányítaná az életünket és mindenre hatást gyakorolna. Hát nem, nem hiszek Istenben.”

Mohan: „Körülbelül olyan általános iskolás, 13 éves korom óta vagyok teljesen független a krisnásoktól, tehát akkor elkezdtem a hatosztályos gimnáziumot, akkor apukámmal kezdtem lakni és onnantól. (...) Minden vallástól távol érzem magam, apukám, az belém nevelte, hogy ez nem... Meg egyébként is, nem nevelte, pont ez a lényeg, hogy magunktól jöttünk rá. Megmutatta az útmutatást, de igazából nem erőltetett ránk semmit és aztán magunktól ez alakult ki.”

Mukunda: „Még amikor gimnáziumban voltam, akkor 16 éves voltam, másodikban volt egy ilyen érzésem, hogy nem akarom, mondjuk a vallásos gyakorlatokat csinálni, akkor nem azon gondolkodtam, hogy mi a helyzet így a filozófiával, vagy az igazsággal, vagy, hogy mi van Istennel, csak nem akartam dzsapázní meg templomba menni. Nem tudom, valahogy úgy, mintha lusta lennék hozzá. Akkor nem mentem templomba meg nem csináltam semmit, az anyukámnak nem volt baj, de aztán meg, egy idő után meggondoltam magam és végül is elmentem Indiába, amikor 18 éves voltam, gimnázium harmadik osztály után. (...) Akkor talán magamat próbáltam győzködni, de persze nem azt gondoltam, hogy magamat győzködöm, hanem, hogy szerettem volna jobb Krisna-hívő lenni, vagy jobban Krisna-hívő lenni. És akkor volt ez a zárándoklat, ahol folyton megbetegedtem (...) amikor hazajöttem eléggé le voltam rongyolódva, és akkor utána meg végül pszichiátriára kerültem egy hétre. Rossz állapotban voltam, és akkor utána mondjuk egy félév alatt helyre pofozódtam, de akkor az arrébb tett a Krisna-tudattól. (...) Nem olyan érzés volt, hogy a Krisna-tudatra megsértődtem, vagy, hogy de rossz volt ez az indiai út, most akkor inkább nem leszek Krisna-hívő, csak azután úgy elhalt a dolog és akkor a fene tudja, hogy mi miatt történt.(...) Most nem annyira tudom, hogy hiszek-e Istenben, vagy ha hiszek Istenben, akkor inkább olyan érzés, mint egy ilyen gondviselés, vagy egy ilyen személytelen Isten. De a Krisna-tudat mellett vagy ellen sohasem azért döntöttem, mert most nekem annyira tetszik Isten, vagy problémáim lettek Istennel, mert annyi minden más van: a lelki gyakorlatok, meg az embereknek a nyomása. Szerintem ilyen más

tényezők jobban beleszámítanak, mint az, ami kicsit elvontnak tűnik, hogy van-e Isten vagy, hogy mi van vele.”

Krsna Das: „Végülis mostanra elhagytam a Krisna-tudatot, most már nem vagyok Krisna-hívő, körülbelül egy éve. Szóval ez az egyetemen változott meg, de ez egy ilyen lassabb változás volt, szóval már talán úgy elindult akár Indiában is, aztán ugye tartott egy darabig, amíg akár én is felismertem. (...) Gyakorlatilag ateista vagyok. Nem is tudom, hogy erre mi volt a legnagyobb hatással, talán az egyetemi környezet annyiban, hogy általában ilyen intellektuálisan stimulálónak találom, hogy olyan emberekkel vagyok körbe véve, akik szeretik és kétségbe tudják vonni az embernek a dolgait, de azon felül, hogy arra ösztönzött, hogy gondoljam át jobban, hogy mit gondolok, olyan közvetlen hatással nem volt. Azt mondanám, hogy amit az interneten olvastam meg úgy ott találkoztam vele, elképzelések, azok sokkal nagyobb befolyással voltak erre.”

Az interjúrészletekből kiderült, hogy a kérdezettek vallással való szakításának története egymástól eltérő. Mohan 13 évesen döntött úgy, hogy nem gyakorolja tovább a Krisna-tudatot, öccse Bhala 15 éves korától távolodott el a vallástól. Saját bevallásuk szerint az édesapjuk ateizmusa is hatással lehetett arra, hogy elfordultak a Krisna-tudattól. Míg Bhala és Mohan számára a gimnázium megkezdése jelentette a fordulópontot, Mukunda és Krsna Das életében a középiskolás évek végén következett be változás. Mukunda egy Indiában töltött nyár után, 18 éves korára távolodott el végleg a Krisna-tudattól. Bár Krsna Das az érettségi után egy évet töltött Indiában, az egyetem megkezdésével ő is felhagyott a vallás gyakorlásával. A négy kérdezett Krisna-tudattal és a vallásokkal kapcsolatos véleményében azonban felfedezhető hasonlóság is: Krisna-tudatos nevelésük ellenére Bhala, Mohan és Krsna Das is ateistának vallja magát, Mukunda pedig elbizonytalanodott Isten létezésében. Ezek után felmerül a kérdés, hogy a Krisna-tudatú nevelés milyen hatással volt a vallást azóta nem gyakorló kérdezettek mai életére, ezért megkérdeztem őket, véleményük szerint a befolyásolta-e jellemüket vagy szokásaikat, hogy gyerekkorukban Krisna-tudatúként nevelték őket? A következő alfejezetben az erre adott válaszaikat ismertetem.

2.3. alfejezet: A Krisna-tudatú nevelés hatása felnőtt szemmel

Arra a kérdésemre, hogy saját bevallásuk szerint mai személyiségükre vagy szokásaikra hatással volt-e a Krisna-tudatú hívőként töltött gyermekkor, a vallást elhagyó kérdezetek különbözőképp feleltek. Bhala mai életére véleménye szerint nincs hatással a Krisna-tudat, kamaszkorában azonban az édesanyjával való kapcsolatát jelentősen befolyásolta a vallásról kialakult negatív véleménye:

„Például az anyámmal való kapcsolatomat eléggé meghatározza ez a dolog. Nem mondom azt, hogy teljesen elszigetelődtünk anyától, nehéz volt ezt nekem kicsit így feldolgozni, hogy gyakorlatilag egy olyan közegben lettem felnevelve, amit én nem a saját döntésemnek gondoltam volna. Nyilván amikor tudatra ébred egy ember, vagy így jobban belegondol a világ működésébe, akkor az nem mondjuk három vagy négy évesen van. Úgy látom, hogy igazság szerint egy picit ilyen erőszakos dolog volt anyám részéről, hogy mindenképpen így belevitt ebbe a dologba, és nyilván rengeteget táplálkoztam ebből a későbbiek során is, de mára már úgy eléggé eltűntek ezek a különbségek köztünk. Még amikor 17-18 éves voltam akkor voltak ebből gondok, de egyébként így nincsen semmiféle problémám mostanában a szüleimmel és teljesen jól elvagyok édesanyámmal is. Keveset találkozunk és neki van egy fajta ilyen spiritualitása, meg egyébként is nagyon érdeklődik a keleti kultúra iránt, ő egyébként azóta is jár Indiába, ugyanúgy, mint ahogy előtte is tette, mialatt Krisna-tudatú hívő volt, és továbbra is gyakorol mindenféle ilyen meditációs technikákat meg ilyesmiket. Ő egy kicsit ilyen ember, ő szereti az ilyesmiket, és én ezt viszonylag jól el tudtam fogadni, így felnőtt fejjel.”

Krsna Das a következőképp vélekedik a Krisna-tudat hatásáról mai életében:

„Tudom, hogy most viszonylag több mindenben van tapasztalatom, mint a többi embernek, de igazából tán életemben először most érzem úgy, hogy teljesen beilleszkedek az emberek közé. Mondjuk, az segít, hogy matek szakon, amúgy is mindenkinek van valami defektje. Amúgy meg, hát jó, nem olyan nyárspolgári életet élek, de most már olyan szembe ütköző dolgaim nincsenek. (...) A vegetarianizmust, azt én is megtartottam, meg az az egyes egyetlen dolog, ami megmaradt, mint olyan dolog, amit amúgy is alátámaszthatónak, követendőnek tartok.”

Mohan kiemeli a véleménye szerint személyiségfejlődésére is kiható gyermekkori kettősséget:

„Nagyon nem volt jó annak idején, hogy anyukám ezt mondta, apukám meg azt mondta (...) személyesen ez így csapódott le, hogy nem volt teljesen egyenletes így a személyiségfejlődésem.(...). Biztos azért jó dolgok is történtek ott, szóval ők nagyon fegyelmezett emberek és a szabályokat betartják. Tehát én nagyon szabálykövető vagyok alapvetően, úgyhogy ezt azért úgy megtanultam.”

A máig bhakták között dolgozó, de a vallást nem gyakorló Mukunda életére elmondása szerint most is kettősség jellemző:

„A világnézetemet tekintve olyan vagyok, gondolom, mint egy nem Krisna-hívő, vagy világi ember, tehát minden olyan dologban, hogy mit gondolok a vallásokról, vagy hogyan kell élni, vagy ilyenek. És talán a kultúrámban, vagy ilyen hétköznapi szokásaimban, azt meg bizonyos tekintetben még most is befolyásolja a Krisna-hívőknek a kultúrája.(...) Nekem, hogy időnként ismerősökkel sörözsek, cigarettázzak vagy, hogy húst egyek, az ilyen extra erőfeszítést igényelne, amire nincsen semmi indíttatásom, hogy megtegyem.”

Az idézett interjúrészletekből látható, hogy a vallást nem gyakorló négy kérdezett életére - meglehetősen különböző módokon - máig befolyással van a gyermekkori Krisna-tudatú nevelés. Bhala édesanyjával való kapcsolatát emelte ki, amikor a mai életére vonatkozó hatásáról kérdeztem, testvére azonban egyetlen személyiségfejlődését és szabálykövető életmódját tartja a Krisna-tudat utóhatásának. Krnsa Das véleménye szerint az egyetlen sikert teljesen beilleszkednie társai közé, ma már nem látja különbözőnek magát másoktól. A vegetáriánus táplálkozást tartja az egyetlen máig megmaradt szokásának a Krisna-tudatból. Mukunda életét ma is a Krisna-tudat és a vallástalanság kettőssége jellemzi, bár világnézetében és a vallással kapcsolatos gondolatait tekintve a világi emberekhez hasonlítja magát, azonban véleménye szerint kultúrájára és szokásaira hatással van a Krisna-tudatú gyermekora.

2.4. alfejezet: A vallás gyakorlása felnőttként

Dolgozatom egyik célja a Krisna-tudatú nevelés hatásának bemutatása, ezért a vallástól eltávolodók történetének bemutatása után fontosnak tartom megismertetni a Krisna-tudatban felnőtt, ma is hívő interjúalanyok mindennapi vallásgyakorlatát. Geertz szerint a vallásosság nem csupán lelkiállapot, hanem motiváció a vallásos cselekedetek végrehajtására, ezért nem csak egyfajta vallásos állapot létezik. (Geertz 2001: 82-84) Ebből a gondolatból kiindulva az alábbi alfejezetben a kérdezettek vallásgyakorlással kapcsolatos motivációit vizsgálom, és a következő kérdések megválaszolására törekszem: interjúalanyaim számára mit jelent a hitélet gyakorlati része? A vallás gyakorlásával kapcsolatban először az úgynevezett „avatásról” kérdeztem interjúalanyaimat. Katyayani, aki maga is „avatott bhakta” a következőképp válaszolt:

„Amikor avatást kapsz, az a lényeg, hogy amikor eltelt annyi idő a Krisna-tudatban, ami nem garancia, de már telt el annyi idő, hogy tudtál bizonyítani magadnak is, meg a közösségnek, meg a lelki tanító mesterednek - mert nekünk vagy egy lelki tanító mesterünk - aki már egy tiszta személy, aki tudja segíteni a te életedet. És akkor az avatást tőle kapod, és akkor ott az van, hogy megfogadod a négy alapvető szabályt. Nekem is volt már egy ilyen avatásom két vagy három évvel ezelőtt, most három évvel ezelőtt, és akkor én is már ezeket megfogadtam. Buktam már bele sajnos, tehát volt már úgy hiba benne, de tényleg, amikor már tudom, hogy mi a célom, meg hogy így tiszta vagyok magammal szemben, most már nem az a kérdés, hogy csináljam-e, vagy ne csináljam, hanem, hogy hogyan csináljam jobban.”

Hari azonban még nem kapott avatást. Gondolatai az avatással kapcsolatban a következők:

„Az avatás tervbe van véve, persze szeretnék mindenképpen. Ez úgy működik, hogy az embernek kialakul az, hogy ki lesz a lelki tanító mestere. Ezt az ember csak elkezdi érezni, hogy meglátom, és elkezdek természet adta módon vonzódni hozzá. Akkor lehetséges, ha én elég motivált vagyok arra, hogy szeretnék avatást és szeretném megtalálni a lelki tanítómesterem, akkor majd Krisna úgy csinálja a dolgokat, hogyha tényleg ez a motiváció, hogy előbb vagy utóbb eljuttat odáig, hogy kialakuljon, hogy ki

a lelki tanítómesterem, hogy egyáltalán elfogadjak egy lelki tanító mestert, az az első lépés. (...)Most még nem vagyok elég fejlett lelkileg ahhoz, hogy kialakuljon, hogy ki legyen a lelki tanítómesterem, úgyhogy majd egyszer.”

A két Krisna-tudatot gyakorló interjúalany közül tehát csak egyikük, Katyayani kapott „avatást”, Hari beszélgetésünk idején még nem érezte késznek magát erre a rítusra. Ezután megkértem a Krisna-tudatot gyakorló kérdezetteket, fejtsék ki véleményüket a lelki étellel, a gyakorló hittel kapcsolatban. Az alábbiakban Katyayani, majd Hari véleményét idézem a Krisna-tudat gyakorlásáról:

„A filozófia ténylegesen azt mondja, hogy igenis kell lemondásokat végezni, lemondottnak lenni, tényleg csak annyi javat használni, amennyire szükségünk van. De ott van az is, hogy a saját szintünkön gyakorolni a Krisna-tudatot. Úgy idővel kell mindent leadni szerintem, tehát egyből nem lehet, hogy fellépsz a létra legtetetejére, de amikor már nagyon rezeg, és nem tudod megtartani, akkor meg akkorát esel, utána meg nem tudsz felállni. Mindenki valahogy olyan irányba, tehát úgy kezdjen el haladni, ami fenntartható, és akkor egy őszinte dolog lesz, de az, hogy mindenki azt mutassa, hogy mekkora valaki vagyok. Az még Istent se érdekli. Fontos tényleg szolgálni, tehát hogy ott legyen ez a mentalitás, hogy segíteni, vagy valahogy a templomot szolgálni.”

„Mindig valami hiányzik, még mindig vannak olyan gátak, meg olyan dolgok, amik mindig visszahúznak. Hogyha tíz évig benne van az ember egyfajta életmódban, elég nehéz így átszokni vagy visszaszokni. Úgyhogy van egyfajta lelki élet, de ez még közel sem az a szint, amit én úgy el tudok képzelni. Nincs olyan, hogy legmagasabb szint, de hogy azért van egy olyan szint, amikor az ember az tényleg száz százalékgig odaadja magát, akkor nem adja olyan könnyen a Jóisten, hanem ezért meg kell küzdeni. Sokan azt hiszik, hogy a Krisna-tudat vagy a lelki élet az egy olyan dolog, ami mellékesen ott van, vasárnaponként elmegyünk a templomba, mert kell. Nem, ez egyfajta életforma, és akkor szépen lassan lehet növelni meg jobban belemenni. Úgyhogy, én most itt tartok nagyjából, hogy kicsit jobban rámegyek arra, hogy jobban tudatosítsam magamat. Mert túl sokáig voltam illúzióban és minden mással akartam pótolni azt a fajta hiányt, amit a Krisna-tudattal vagy a lelki étellel igazából természet adta módon lehet. Nem kell mesterségesen keltett dolgokat használni és hát ennyi. Most jutottam

el talán idáig, hogy így szeretnék egy kicsit még jobban rámenni, mert 25 éves koromban oké, hogy átfordult, de hogy az öt év alatt nagyon sok minden változott meg fejlődött, meg én is próbáltam fejlődni a Krisna-tudatban, de most egy erőteljesebb valami kell, úgy érzem.”

Katyayani véleménye szerint tehát a Krisna-tudatot mindenkinek a maga szintjén kell gyakorolnia, amelyet fokozatosan lehet fejleszteni. A lelki élettel kapcsolatban Katyayanihoz hasonlóan Hari is megemlíttett szinteket. A beszélgetések idején mindketten lelki életük és tudatosságuk fejlesztésén dolgoznak, vallásos motivációjukra tehát igaz, hogy *„van egy bizonyos irányultsága, mely a beteljesülés felé halad.”* (Geertz 2001: 84)

Hitéletük közelebbi megismerése céljából a budapesti vallásgyakorlásról is érdeklődtem az interjúalanyoktól. Főként az érdekelt, hogy véleményük szerint van-e különbség a krisna-völgyi és a nagyvárosban történő vallásgyakorlás között?

Katyayani: *„Nyilván vidéken egyszerűbb lenne, mert nincsen annyi behatás, tehát az tény és való, de saját magadat nem tudod kikerülni sehol se, akárhol élsz, akárhol vagy. Nem könnyű, mert soha nem könnyű jót csinálni, amikor a társadalom igazából szinte semmibe veszi. Vidéken könnyebb azért, nyugodtabb, más a társadalom, más a közösség. Ha valaki olyan beállítottságú, akkor sokkal könnyebben tudja gyakorolni vidéken. Sokan mentek már le Krisna-völgybe, hogy úgy érzik ez egy olyan tér, ahol nincsenek ilyen behatások. Én nem a városi légkör miatt érzem a nehézséget, de tény, hogy vidéken inkább azt mondom más, máshogyan lehet gyakorolni. Lehet, hogy egy kicsit ilyen letisztultabb formában tud ez megnyilvánulni.(...) De nekem úgy nem, egyelőre jól vagyok itt. Aztán van tervben, hogy idősebb korban, amikor már nincs annyi vágya az embernek, meg nem pörög annyit, akkor egy olyan környezetben, ami olyan egyszerű. Amikor nincsen már az, hogy mindenféle igény, hanem akkor ténylegesen fókuszálni.”*

Katyayani szerint tehát a somogyvámosi vallásgyakorlás letisztultabb a nagyvárosinál, azonban egyelőre nem tervezi, hogy Krisna-völgybe költözzön. Hari Katyayanihoz hasonló véleménnyel van a kérdésről:

„Nem azért, nagyon szeretem Krisna-völgyet. Nagyon jó, ha nem lakunk ott. Az ennyire lemondott életmódra az embernek meg kell érnie. Én még nem értem meg erre, hogy beköltözzek, aztán szerzetesként éljek. Próbálok előre menni a Krisna-tudatban, de a kettő között egy óriási szakadék van. Márpedig én gondolom, hogy azért úgy szeretnék meghalni, hogy ezen az úton valahol tartok. Dehát egyszer lehet, hogy eljön majd az ideje. Ez egy folyamat, csak el kell jutnia odáig az embernek, lehet, hogy ötvenéves korában, amikor már egy kicsit lemondottabb.”

A Krisna-tudatú kérdezettek számára tehát nem jelent gondot a budapesti élet és a Krisna-tudat összeegyeztetése. Egyikük sem költözne a közeljövőben Krisna-völgybe. A kérdezettek vallásgyakorlásával kapcsolatos véleményének bemutatása után – motivációjuk és a Krisna-tudat mindennapi életükre való hatásának vizsgálata szempontjából - fontosnak tartottam megismerni az interjúalanyok terveit jövőjükkel kapcsolatban. Mindkét máig Krisna-hívő interjúalanyom olyan évek óta tartó, komoly kapcsolatban él, ahol már felmerült a közeljövőben megkötendő házasság gondolata is. Katyayani és Hari számára fontos szempont volt, hogy párja is gyakorló Krisna-hívő legyen. A jövőbeni tervek kapcsán megkérdeztem, hogy terveznek-e a jövőben gyermeket? Katyayani számára a gyermekvállalás egyelőre nincs tervben, indoka a következő:

„Én úgy gondoltam, hogy nekem nem is nagyon lesz. Amúgy nagyon szeretnék, meg nagyon szeretem a gyerekeket, csak a felelősségvállalás egy picit úgy komoly dolog. Tehát nemcsak arról van szó szerintem, hogy most akarok egy babát és akkor úgy elleni vele, mert a nőknek általában ez az indítéka, hogy valakiről gondoskodni, valakit szeretni. Csak pontosan, hogyha egy ilyen helyzetben vagy, hogy te Krisna-tudatos, keresztény vagy bármi vagy, akkor olyannak akarod nevelni a gyerekedet. Neked ez az élet jelenti a valóságot, és nyilván ezt akarod átadni a gyerekednek is. Tehát, ami szerinted jó, akkor azt fogod mondani, meg aszerint nevelni. Viszont azt a kudarcot meg nem akarom megélni, hogyha nem úgy sikerül, mert nyilván semelyik szülő nem azt dönti el, hogy drogos lesz a gyereke, vagy a lánya mindenkivel lefekszik minden buliban. És ezt nem a szülők döntenek el, hanem a gyerek. És nekem túl nagy stresszt jelentene, hogy mondjuk születik egy lányom és akkor szép, vagy születik egy fiam. Tehát ez egy akkora felelősség szerintem, én több félelmet látok benne, mint anyai

boldogságot. Persze nyilván nem tudom, hogy milyen, nekem nincsen, de annyira aggódó típus vagyok, hogy nem bírnám elviselni.”

Katyayani családalapítással kapcsolatos terveit tehát meglehetősen befolyásolja a Krisna-tudathoz való ragaszkodása, ugyanis azért nem szeretne gyereket vállalni, mert saját bevallása szerint számára „kudarcot” jelentene, ha gyermeke nem a Krisna-tudatot választaná. Hari ezzel szemben szeretne gyermeket, véleményét a Krisna-tudatos neveléssel kapcsolatban az alábbiakban idézem:

„A mennyasszonyom egy foci pályányi gyereket akar. Biztos, hogy lesz családunk. Én nagyon szeretnék gyereket, most már tudom nyilván, hogy tőle, csak, hogy hát én még nem tartok ott szerintem, de most már a közeljövőben igen, szeretnék. (...) Beszélgettünk sokat Annával arról, hogyan nevelnék, mint nevelnék azt a gyereket. Van egy nagyon erős motivációnk arra, hogy a lelki életben előre menjünk és ezt az utat fogadtuk el, akkor valószínűleg azt akarjuk, azt fogjuk mutatni, ahogy mi élünk. És hogy valahogy megpróbáljuk, úgy, hogy ne legyen egy ilyen erőltetés, hanem legyen választása annak a gyerekeknek. Mi bemutatjuk neki ezt, ha tetszik neki, tetszik, ha nem, akkor meg nem. Tehát ezzel nem tudsz mit kezdeni, nem? Hogy így sok gyereknél az van, hogy mondják, meg parancsolnak, meg utasítanak, de ezzel azt értik el, hogy az ember csak megutálja az egészet, mert az egész alaphangulata nem jó, ahogy csinálják sokan. Legalábbis én is tapasztaltam ilyet, és akkor nekem az nem jól esett, hogy így utasítanak, vagy így tudod, megmondják, hogy mit csinálj. Hanem próbálnak ösztönözni és szimpatikussá tenni egy dolgot, és hogyha úgy megtetszik, úgymint megtetszik, ha szimpatikussá tudja valaki tenni, ha meg nem, akkor mindegy.”

A fentieket összefoglalva elmondható, hogy Hari számára szintén fontos, hogy bemutassa leendő gyermekének a *lelki élet* gyakorlását, de saját tapasztalataiból kiindulva nem kívánja gyermekére erőltetni a Krisna-tudatot. A vallásos kérdezetek számára fontos, hogy leendő utódaikkal is megismertessék a Krisna-tudatot, azonban a beszélgetésekből jól látszik, hogy nem tartják magától értetődőnek, hogy gyermekeik a Krisna-tudat mellett döntenek majd.

2.5. alfejezet: Az interjúk összegzése

Az interjúk elkészítésének célja annak a kérdésnek a megválaszolása volt, hogy a Krisna-tudatúként neveltek gyermek- és felnőttkorára milyen befolyással volt az, hogy Krisna-tudatban nevelték őket, miközben az iskolában más kultúrával találkoztak? Az idézett interjúkból kiderült, hogy a kérdezettek többsége kisgyermekkorában élvezte a vallásos ünnepeket és rítusokat, de általános iskolai, vagy később gimnáziumi tanulmányaik során nehézségként élték meg azt, hogy különböztek osztálytársaiktól. A kilencvenes évek végén és a kétezres évek elején még kevés Krisna-tudatúként nevelt gyermek élt Magyarországon, ezért a kérdezettek Krisna-tudatú barátok híján saját bevallásuk szerint sokszor egyedül, sőt magányosnak érezték magukat.

Az általam kérdezett, hat gyermekként Krisna-tudatú személy közül négyen felnőttkorukra felhagytak a vallás gyakorlásával. A gimnázium óta a vallástól eltávolodó Bhala és Muhan számára nem csak az iskolai és az otthoni kultúra mássága okozott kettős szocializációt, hanem a családon belül is megosztott nevelés hatott rájuk. Mukunda és Krsna Das azonban a gukulában elvégzett tanévek és Indiában töltött hónapok után, egyetemi képzésük alatt döntöttek úgy, hogy elhagyják a Krisna-tudatot. A már tizenévesként hívővé vált Katyayani számára rövid ideig tartott a lázadókori eltávolodás, míg Hari csak 25 évesen talált vissza a valláshoz. A más országokban tapasztalt lázadókori Krisna-tudattól való eltávolodás tehát az általam megkérdezett magyarországi fiatalokra is jellemző volt. Az eddigi tapasztalatokkal ellentétben azonban a többség nem tért vissza a Krisna-hit gyakorlásához.

A felnőttként is Krisna-tudatú hívő kérdezettek számára vallásuk egy életforma, amelyet mindenkinek a maga szintjén kell gyakorolnia. Saját bevallásuk szerint még sokat kell fejlődniük a lelki élet elmélyítéséhez. A „városi légkör” és a Krisna-tudat kettőssége felnőttként már nem okoz problémát számukra. Mindketten Budapesten, Krisna-hívők által vezetett munkahelyen dolgoznak. A városi életet tehát össze tudják egyeztetni vallásukkal, sőt Krisna-völgyet Budapestről mindketten „nyugodt” helynek tartják, amely véleményük szerint az idősebbek és náluk „lemondottabbak” számára ideális.

Az interjú során Katyayani felvetette, hogy a mai Krisna-tudatú gyermekek helyzete talán könnyebb, mint neki és kortársainak volt:

„Mert engem nem erősített, úgy igazából senki. Vannak Krisna-tudatú barátnőim, de 10 vagy 15 évvel idősebbek nálam. Nagyon szeretem őket, de velük sohasem lesz meg az a hangulat. De a mostani gyerekek már ilyen szempontból könnyebb lesz, hogy lesznek barátaik, akik már tényleg, ennyi ideje, már oviba is együtt jártak, tehát ilyen szempontból szerintem ez egy jó dolog. Mert ők aztán igazán barátok lesznek. Bár idővel nyilván minden változik, de egy közösségen belül nem nagyon lehet eltűnni, mert általában az van, hogy ovi, akkor elkanyarodik mindenki másik általános iskola, gimnázium, és utána soha az életben nem találkoznak. Ők meg olyanok lesznek, akik a szülők által 20 éves korukig biztos, hogy mindig fognak találkozni. Igen, ez nekünk is kellett volna, de hát pont annyival jöttünk előbb...”

A fent idézett sorokat tovább gondolva felvetődik a kérdés, hogy a ma Krisna-tudatú iskolába járó gyerekekre is kettős szocializáció hat-e? Valóban könnyebb helyzetben vannak, mint a gulukula nélkül felnőtt gyermekek? A válaszok megismerése céljából kutatásom második felében a ma óvodás- és iskoláskorú, budapesti Krisna-tudatú gyermekek szocializációját vizsgáltam, dolgozatomban második felében tehát a budapesti a gulukulába járó gyermekek iskolai életét mutatom be.

3. fejezet: A budapesti gulukula és diákjai

A nagyvárosi Krisna-tudatú gyermekek szocializációjának megismerése céljából szakdolgozatom második felében a budapesti Hare Krisna Gyermekek Oktatási Központban végzett terepkutatás során szerzett tapasztalatokat ismertetem.

A csillaghegyi Hare Krisna Oktatási és Kulturális Központ közelében található intézményben óvoda és általános iskola is működik. Terepkutatásomat az iskolában végeztem, mivel a vizsgálat célja a Krisna-tudatú iskolába járó gyerekek szocializációjának megismerése, valamint az alábbi kérdések megválaszolása volt: Miben tér el a gulukula tanrendje egy állami iskoláétól? A nem rég megnyílt iskola mennyiben változtatja meg a Budapesten felnövő Krisna-tudatú gyerekek szocializációját állami iskolában tanuló elődeikhez képest? A válaszok megismerése céljából kutatásom során részt vettem a tanórákon, a szünetekben pedig lehetőségem nyílt beszélgetni az itt tanuló diákokkal és tanárokkal.

Az iskolavezetőség még látogatásom előtt felvilágosított, hogy a 2010-ben megnyílt budapesti iskola diákjai hivatalosan a krisna-völgy Srí Prahláda Általános Iskola magántanulói, így minden félév végén vizsgáznuk kell a somogyvámosi intézményben. A Srí Prahláda Általános Iskola - és így az általam vizsgált budapesti kirendeltsége is - hivatalosan akkreditált intézmény, amelyben a Nemzeti Alaptanterv tananyaga kiegészül a „*lelki neveléshez kapcsolódó tárgyak*” (templomi ének-zene, védikus irodalom, templomi imádat) oktatásával.

A fenti információk tudatában még izgalmasabbnak ígérkező órák és a szünetekben folytatott beszélgetések bemutatását megelőzően röviden leírom az iskola épületének állami iskoláktól különböző jellegzetességeit is, melyek megismerését fontosnak tartom a Krisna-tudatú gyerekek iskolai szocializációjának megértése szempontjából.

Mivel kutatásom idején a budapesti iskolában nyolc diák tanul, az iskolában mindössze két tanterem található. Az egyik a két első és a három második gyerek osztályterme, míg a szemben lévő kisebb szobában a két negyedik és egy hatodikos diák tanul. Utóbbiban a tábla, padok és könyvespolcok mellett helyet kap az ISCON-t alapító Bhaktivédanta Szvámí Prabhupáda fényképe, valamint a Hare Krisna mantra

bekeretezett szövege. Az első- és másodikosztályosok termében pedig a Prabhupáda fényképe mellett egy róla mintázott húsz centiméter magas szobor, valamint egy múrtik képeivel berendezett oltár is található.

Az iskolában töltött napok első perceiben felfigyeltem arra, hogy a tanórák megkezdése előtt a diákok tiszteletük jeléül leborulnak tanáraik előtt, mivel a Krisna-tudat szerint a tanárok „*tanítómesterek*” a tanulók számára. Az első- és második osztályosok tanítója Karuna Szindhu Dévi Dászi, akit a gyerekek Karuna Szindu matadzsinak¹¹ szólítanak. A negyedikesekkel és a hatodikos tanulóval több tanár is foglalkozik: látogatásomkor Csaitanya Dász tartott történelem, majd irodalom órát, akit a gyerekek a prabhu¹² utótaggal szólítanak meg. A diákok tehát nem a magyar állami általános iskolákban szokványos „tanító néni/bácsi” vagy „tanárnő/tanár úr” kifejezéseket használják, hanem szanszkrit kifejezésekkel szólítják meg tanítóikat, akiket egyébként tegezhetnek.

A budapesti gulukulába járó gyerekek a Nemzeti Tankönyvkiadó könyveiből tanulnak, így a kisebbek olvasás-írás, matematika, természetismeret, rajz óráik csak abban különböznek az állami általános iskolák órától, hogy a tanítónő egyszerre tart órát az első- és másodikosztályosoknak. Amíg az egyik tanuló önállóan megoldja a feladatot, addig a terem másik felében ülők a tanárnő segítségével ellenőrzik kész feladataikat. Ez a rendszer érvényes a nagyobbak óráin is, míg a két negyedik osztályos diák irodalom órán az Egri Csillagok cselekményét együtt elemzi a mű részleteinek hangos olvasása után, a hatodikos tanuló önállóan dolgozik egy másik feladaton. Tornaterem híján a testnevelés óra hetente egyszer van az iskolában, ezért a szülők – a tanárok kérésére - tanítás utáni sportfoglalkozásokra járatják gyerekeiket. A kislányok hetente torna-, ritmikus gimnasztika, aerobic vagy balettóra járnak, míg a fiúk dzsúdóznak vagy úsznak. A testnevelés órákat kiegészítendő sporttevékenységek mellett több gyerek jár zeneiskolába zongorázni vagy szolfézst tanulni. A „*jelki neveléshez*” kapcsolódó iskolai tárgyak keretében a diákok ének-zene órán szanszkritul énekelnek, amelyet csörgőkkel és dobokkal kísérnek. Mindemellett órarendjük kiegészül a

¹¹ matadzsi: a Krisna-hívő nők megszólítása, melynek jelentése tiszteletre méltó anya.

¹² prabhu: a Krisna-hívő férfiak megszólítása, amely mestert jelent.

gyerekek körében népszerű slóka¹³ órával, ahol a négysoros szanszkrit verseket és magyar fordításukat ismerik meg, melyeket óráról-óra memORIZÁlniuk kell.

A gulukulába járó gyerekek órái tehát csak kevésbé térnek el más iskolákétól, a szünetek eltöltése azonban sokban különbözik az állami oktatási intézményekben megszokottól. Az első és második óra között a Krisna-tudatú gyerekek átsétálnak a közelben lévő óvodába, ahol az óvodásokkal, az óvónőkkel és a tanárakkal közösen hagyományos indiai dalokat énekelnek. Ezt követően minden iskolás a már említett, tanteremben található oltár elé sorakozik, ahol napkezdő imádságot végeznek, mely során - szanszkritul és magyarul felváltva - mantráznak. A második és harmadik óra között lévő tízórai szünetben a gyerekek a tanítókkal együtt, egy vízszintes vonalon elhelyezett laticeleken ülve, csendben eszik meg előre csomagolt tízóraitjukat, tanítás után pedig ebédjüket is ily módon fogyasztják. A gulukulai étkezés tehát jelentősen eltér a tipikus általános iskolában található nagy és hangos ebédlő látványától. A Krisna-tudatú elveknek megfelelően az iskola nagy hangsúlyt fektet arra is, hogy megtanítsa a gyerekeket saját környezetük tisztántartására. Ennek érdekében a harmadik szünetben a hetente cserélődő rendrakás-, takarítás-, táblatörlés- és szellőztetés-felelős diákok munkálkodnak, a tanítás végére pedig beiktattak egy „*faragó szünetet*” is, amely során a gyerekek feladata a tolltartójukban lévő ceruzák kihegyezése és rendbetétele.

Az utolsó óra előtti, udvaron töltött szünetben folytatott beszélgetések során kiderült, hogy a gulukulában tanuló gyerekek többsége a csillaghegyi Hare Krisna Kulturális Központ és így az iskola közelében lakik szüleivel, a családok nagy része tehát egymás szomszédságában él. A nyolc iskolás közül ketten nem Csillaghegyen élnek, közülük egy kislány a harmadik kerület egy más részéről, egy kislány pedig Törökbálintról jár be az iskolába. Annak fényében, hogy a gyerekek Krisna-tudatú gyerekekkel együtt tanulhatnak és élhetnek, felmerül a kérdés, hogy milyen kapcsolatuk van a nem Krisna-tudatú kortársaikkal? Erre válaszolva a legnagyobb, hatodikos fiú elmesélte, hogy régebben volt egy barátja zongoraóráról, akit pár alkalommal át is hívott otthonába, mostanra azonban már nem tartják a kapcsolatot. A

¹³ slóka: óindiai-szanszkrit időmértékes sorfajta, melyben a Krisna-tudat mantrái íródtak.

gulukulai gyerekek többségének azonban sosem volt nem Krisna-tudatú közeli ismerőse vagy barátja.

A kutatás szempontjából az egyik szünet említésre méltó momentuma volt, amikor a körém gyűlt diákok egyike megkérdezte, hogy milyen célból töltöm velük a napomat, amire azt feleltem, hogy kíváncsi vagyok az ő iskolájukra, mert én másmilyen iskolába jártam. Beszélgetőtársam visszakérdezett: „*Egy olyan iskolába, ahol cipőben vannak a gyerekek?*”¹⁴ Az idézett párbeszédből és terepkutatásom egészéből arra a következtetésre jutottam, a gulukulában tanuló diákok nem látnak túl sok különbséget saját és más iskolák rendje és diákjai között.

A két osztályteremmel rendelkező iskolában tett látogatásom során felmerült az a kérdés is, hogy a legidősebb, hatodikos tanuló hova fog középiskolába járni, miután két éven belül elvégzi az általános iskolát? A tanárokkal és diákokkal folytatott beszélgetések során kiderült, hogy a tervek szerint az óvoda épületében alakítanak majd át termeket középiskolai oktatás céljára. Ebből adódóan a gyerekek távolabbi tervei is felkeltették érdeklődésemet. Az előző fejezetben bemutatott interjúk rámutattak, hogy mindkét Krisna-tudatot gyakorló felnőtt kérdezett bhakták által vezetett munkahelyen dolgozik. Ennek kapcsán felvetődött bennem a kérdés, hogy a jelenlegi általános iskolások vajon mivel szeretnének a jövőben foglalkozni? Érdeklődésemre a gyerekek a legkülönbözőbb válaszokat adták, amelyekből kiderült, hogy jelen pillanatban nem a Krisna-tudattal kapcsolatos (például lelkész, vagy mezőgazdaságban dolgozó), hanem a biológus, az ügyvéd, a magyartanár és a mérnök foglalkozásokat tartják vonzónak.

A budapesti gulukulában folytatott terepmunkám célja a Krisna-tudatú iskolába járó gyerekek szocializációjának megismerése volt. A vizsgálat során fény derült arra, hogy a tanulók létszámától eltekintve képzésük csupán kis mértékben tér el az állami általános iskolásokétól, mivel a gyerekeknek a Nemzeti Alaptanterv követelményei szerint kell félév végi vizsgát tenniük. Napirendjük azonban kiegészül a Krisna-tudat rítusaival és szokásaival. A kutatás során az is kiderült, hogy az iskola megnyitása

¹⁴ A Krisna-tudatú hívők a templomaiban, a közösségi tereiben, így az iskolában sem viselnek cipőt. A templomokhoz hasonlóan az iskolában is található egy előtér, ahol a gyerekek leteszik cipőjüket, majd zokniban ülnek az órákon.

jelentősen megváltoztatta a Budapesten felnövő Krisna-tudatú gyerekek szocializációját az állami iskolákba járt, felnőtt elődeikéhez képest, ugyanis a mai gyerekek Krisna-tudatú társaik közvetlen közelében tanulnak, legtöbben szomszédságban élnek. A zene- és sportórának köszönhetően hetente többször találkoznak nem Krisna-hívő kortársaikkal, szoros barátságok azonban nem alakultak ki köztük.

A gyerekek Krisna-tudatú és nem hívő barátainak aránya tehát megfordult az elmúlt években, a már felnőtt Krisna-tudatúak gyerekként az állami iskolás környezetbe ágyazva kevés hívő baráttal rendelkeztek, míg a mai gyerekek kevés nem Krisna-tudatú ismerőssel találkoznak. Mindezek következtében a ma Krisna-tudatban nevelt gyerekek nem látják magukat másnak kortársaikhoz képest.

Összefoglalás

Szakedolgozatom célja a Krisna-hívőként nevelt gyerekek vallási és intézményes szocializációjának bemutatása volt, melyet két aspektusból vizsgáltam. Kutatásom első felében a már felnőtt fiatalokkal készített interjúk ismertetése és értelmezése által azokra a kérdésekre kerestem választ, hogy hogyan alakult az első Krisna-tudatban, de nem Krisna-völgyben nevelt generáció sorsa az elmúlt huszonöt évben? Milyen hatással van rájuk e kettős szocializációs modell?

Az általam kérdezett interjúalanyok legtöbbször kisgyermekkorában élvezte a vallásos ünnepeket és rítusokat, de általános iskolai, vagy későbbi gimnáziumi tanulmányai során nehézségként élte meg azt, hogy különbözik osztálytársaitól. Mivel a kérdezettek gyermekkorában még kevés Krisna-tudat szerint nevelt gyermek élt Magyarországon, ezért a kérdezettek saját bevallásuk szerint sokszor egyedül vagy magányosnak érezték magukat. Az általam meginterjúvolt hat gyermekként Krisna-tudatú személy mindegyike átesett a bevezetőben említett, más országokban is tapasztalt lázadókorai Krisna-tudattól való eltávolodás időszakán. Felnőttkorukra négyen felhagytak a vallás gyakorlásával, tehát az általam vizsgált hat magyarországi fiatal közül négyen a nem tértek vissza a Krisna-hit gyakorlásához.

Dolgozatom második felében a budapesti Krisna-tudatú iskolai szocializációt mutattam be a Hare Krisna Gyermekoktatási Központban végzett terepkutatásom ismertetése által. A kutatás során arra kerestem a választ, hogy az iskola mennyiben változtatta meg a Budapesten felnövő Krisna-tudatú gyerekek szocializációját állami iskolában tanult elődeikéhez képest? A kétnapos látogatás alatt kiderült, hogy az iskola megnyitása óta a Budapesten felnövő Krisna-tudatú gyerekek szocializációja az állami iskolákba járt, felnőtt nemzedékével összevetve jelentős változáson ment keresztül: a gyerekek Krisna-tudatú barátaikkal együtt tanulhatnak, sőt legtöbbször Krisna-tudatú családok közvetlen környezetében él. Kutatásom eredményeként tehát megállapítható, hogy a Krisna-tudatú iskolák megalapítása valóban megkönnyíti a Krisna tudatban neveltek gyermekkorát a gulukula nélkül felnőttekhez képest, ugyanis nem befolyásolja őket a család és az iskola kultúrájának különbözőségéből adódó kettős szocializáció.

További kutatást igényelne annak megválaszolása, hogy a Krisna-tudatú család, barátok és a „*lelki nevelésre*” is hangsúlyt fektető iskola a későbbiekben milyen hatással lesz a gyerekek későbbi személyiségére és Krisna-tudathoz való hozzáállásukra? Az általános- és középiskola elvégzése után, az első munkájuk vagy felsőoktatási tanulmányaik során sem látják majd másnak magukat kortársaiknál?

Megvizsgálandó az a kérdés is, hogy a felnőtt kérdezettek többségének Krisna-tudattól való eltávolodását főként a kettős szocializáció eredményezte-e, vagy a kutatás idején a gulukulába járó gyerekek többségére is jellemző lesz a Krisna-tudattól való elfordulás?

A fenti kérdésekre a leendő középiskola és a ma iskoláskorú generáció tagjainak kamasz- és felnőttkorát bemutató kibővített kutatás keretében szeretnék választ találni.

Irodalomjegyzék:

Babbie, Earl (2003): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest

Farkas Judit (2006): „Létra, ami összeköti az Eget és a Földet.” Elbeszélő gyermekirodalom a magyar Hare Krisna mozgalomban. In Ekler, Miklos, Vargyas (szerk.) Teremtés. Szövegfolklorisztikai tanulmányok Nagy Ilona tiszteletére. L'Harmattan, Budapest

Geertz, Clifford (2001): A vallás mint kulturális rendszer. In Geertz (Niedermüller Péter összeáll.) Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Osiris Kiadó, Budapest

Kamarás István (1998): Krisnások Magyarországon. Iskolakultúra, Budapest

Kérdések és válaszok a Krisna-tudatról (2008) - The Bhaktivedantana Book Trust

Internetes források:

<http://krisna.hu/tanitasaink/>

<http://krisna.hu/a-krisna-tudat-rovid-tortenete-napjainkig/>

<http://oktatas.krisnavolgy.hu/a-sri-prahlada-altalanos-iskola-bemutatasa>